

SZERBHORVÁTH GYÖRGY*

Egyetemistatüntetések, blokádok, polgári ellenállás Szerbiában 2024 novemberétől

II. rész

Student Protests, Blockades, Civil Resistance in Serbia from November 2024

ABSTRACT: In Serbia, after the tragedy of November 1, 2024, commemorations were followed by protests, university student blockades, further mass demonstrations, and counter-protests organized by the authorities, culminating in bloody clashes in mid-August. The study reviews the events as they unfold, presenting the culture of resistance in Serbia, current goals, symbols, political and media narratives, and key players, with a special focus on national minorities in Serbia. The first part of the study can be read in the previous issue of *Regio*, 2025/3.

KEYWORDS: Serbia, student protests, supporters, power and opposition, narratives, media situation, minorities

A hatalom reakciója

A hatalom reakciója a kezdetektől fogva háritó, részben tagadó volt, ami az újvidéki vasútállomáson történtek iránti felelősséget illeti – e sorok befejezésekor, 2025 decemberének elején még csak a nyomozás folyik. Letartóztatások ugyan történtek, már bírósági eljárásokat is indítottak, mint arra már utaltunk, de a tüntetők nem elégedettek a fejleményekkel. Az illetékes miniszter, majd a miniszterelnök

* A szerző szociológus, az ELTE TK Kisebbségkutató Intézet tudományos munkatársa. e-mail: horvath.gyorgy@tk.hu; ORCID: 0000-0003-41628171

lemondása után pedig folyamatosan azt állították a hatalom részéről, hogy íme, minden követelést teljesítettek.

Mi sem jellemzőbb, mint az, hogy az Újvidék–Szabadka vasútvonalon a személyforgalom csak majd egy évvel később, 2025. október 8-án indult el: addig nem akadt szakértő, illetékes, aki a tragédia után alá merte volna írni az engedélyeket. Hovatovább az olykor Vučičnál is verbálisan agresszívabb Ana Brnabić – 2024-ig kormányfő, azóta a szkupstina elnöke – augusztusban azt állította, nem éppen szabatosan fejezve ki magát, hogy: „Nem gondolom, hogy az elötető magától esett le, ez nem volt egy szerencsétlen eset, tragédia vagy bármiféle öntudatlan cselekedet eredménye ebben az értelemben, hanem azt gondolom, ez egy tervezett diverzió volt.”¹ A szabotázs, a diverzió, a puccs, az államcsíny is gyakran elhangzik vádként, olykor le is „lepleztek” összeesküvéket, akiket lehallgattak és lefilmeztek – például Újvidéken hat embert tartóztattak le ilyen váddal március 14-én, de azóta sem derült ki, mi történt pontosan (a felvételeken jól hallható, hogy az „összeesküvők” konspirációja igen zavaros volt, akárcsak az is, ki mit akar a másnapra beharangozott nagy tüntetésen).²

Az elnök kezdetben ugyan dialógust kínált, de őt illetéktelennek nyilvánították az egyetemisták. Napi interjúi, támadásai sora pedig csak olaj volt a tűzre, illetve közneveltség tárgyává tették, akárcsak Ana Brnabićot erőszakos, de annál ügyetlenebb elszólásai miatt, amelyek nyelvtanilag is helytelenek voltak (például az „aki kardot ránt, kard által vész el” szólásmondást szerbül is összekeverve idézte, ami magyarul úgy hangzana, hogy „aki rántott kard, vész által kardoz... vagy hogy is” – „ko se laća mati, od maća će... i pa jel”). Szintén neveltség tárgyává vált a Ćaci szó, ami a diákokat jelentené magyarul, de egy ellentüntetésen így jelent meg a helyes đaci helyett cirill betűkkel, mivel cirillül a ć és a đ betűk folyékony kézírással igen hasonlóan íródnak. Ezt az egyetemisták az ellentüntető analfabetizmusával egyenlítették ki, amire a hatalom úgy reagált, mintha ez szándékos elírás lenne, önirónia, és Ćacilandnek nevezték el a helyt adó belgrádi Pionír-parkot a szerb szkupstina előtt, amelyet körbekordonoztak, és ahol az úgymond tanulni vágyók (túlnyomórészt idősebb, deklaszálódott kinézetű személyek) vertek sátrát, aludtak és „tanultak” szigorú biztosítás (vagy inkább felügyelet?) mellett. Még az egykori különleges egységek, a vörössapkások tagjai is megjelentek korabeli egyenruhájukban és jelzéseikkel. A sátrak a mai napig ott állnak, de csak páran lézengenek, illetve azokat fizetett verőlegények biztosítják. A médiasztárjuk egy orvostanhallgató lett, Miloš Pavlović Dobojból (Bosznia-Hercegovina), aki többször mutatkozott

¹ Ana Brnabić je počela da širi opasne teorije zavere: n.n.: Pad nadstrešnica je bila diverzija. *Nova.rs*, 2025. augusztus 18. <https://nova.rs/vesti/politika/ana-brnabic-je-pocela-da-siri-opasne-teorije-zavere-pad-nadstrešnica-je-bila-diverzija/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 18.)

² U Novom Sadu uhapšeno šest lica zbog sumnje da su planirali državni udar. *RTV.rs*, 2025. március 14. https://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/novi-sad/u-novom-sadu-uhapšeno-sest-lica-zbog-sumnje-da-su-planirali-drzavni-udar_1613506.html (Utolsó letöltés: 2025. március 15.)

a médiában magával az elnökkel, de verbális kommunikációja folytán – papagáj-ként ismételte azt, hogy ők tanulni akarnak – szintén nevetség tárgyává vált, és azt is leleplezték, hogy szó sincs eminens diákról, valamint hogy az apját 2010-ben öt év börtönre ítélték el kábítószerkereskedés miatt.³ Egyébként általános, hogy a két oldalon állók nem pusztán egymás életútja révén próbálják diszkreditálni a másikat, de bevonva a szülőket, rokonokat, barátokat, munkatársakat is.

Vučić médiafellépéseiről a tanulmány előző részében is már sokat szoltunk, itt végül szótárának hangsúlyos elemeit idézzük: az egyetemistákat és a tüntető polgárokat „Hitler követőinek” nevezte, akik „gyűlölik Szerbiát, és azt akarják, hogy eltűnjön, tönkremenjen, és mindent elveszítsen”, „lényegében az ő fejét követelik”, „azt akarják, hogy egy illetéktelen elnök legyen, aki letérdepel az összes ellenségünk előtt”; vagy hogy a „blokádlók” az egyetemekből „istállókat és disznóólakat” csináltak, és „szeretik a nőket verni”. Az ő nyomán használják propagandistái azokat a kifejezéseket is, hogy a „blokádlók” terroristák, nácik, fasiszták, külföldről fizetett ügynökök, haza(i) árulók, huligánok, kretének, csalók, naplopók, majmok, akik „polgárháborút akarnak, vérontást és mészárlást Szerbiában”.⁴ Vučić egyébként már korábban is bevetette azt az összeesküvés-elméletet – legalább évente egyszer –, hogy merényletet készítenek elő ellene, vagy éppen leleplezték a tervezetőket (de sose derült ki semmi konkrétum), vagy hogy a külföld (a nyugat, a horvátok, a bosnyákok, az albánok stb.) támogatja az ellenzéket, a független médiát, és politikai ellenfeleiről is hasonló nyelvezetet használt. A 2025. augusztusi események idején pedig még keményebb hangot ütött meg, immár letartóztatások sorát ígérve, ti. hogy mindenkit, aki részt vett a rendőrség stb. elleni támadásokban, azt megbüntetik – és ez rögtön így is történt, igen brutális módon: a verőlegények és a rendőrség, sőt, állítólag a rendőröknek beöltöztetett, felbérelt, a törvény másik oldaláról érkezők a legkülönbözőbb eszközökkel estek a demonstrálóknak.

Lényegét tekintve tehát nem beszélhetünk ideológiai harcról, csak hatalmiról – azzal együtt, hogy az egyetemisták hangsúlyozzák, nem ők lesznek a választási listán, hanem az általuk jelöltek; a listák egy része 2025 őszén nyilvánossá vált, az előrehozott választásokat 2026 végéig ígéri az államelnök. Akinek az ideológiáját amúgy is képlekenynek tartják az elemzők, ami a külpolitikában az EU és Oroszország között lavírozik (olykor és gyakran, noha igen eredménytelenül az USA-hoz és Kínához is dörgölődve), nacionalizmusa, ellenségképe pedig leginkább a honi közönségnek szól. Ahogy az egyik szerb politikai elemző szellemesen

³ Miloš Pavlović Ćaci, samozvani predvodnik bez podrške sin je osuđivanog narko dilera iz Doboja. *Glas Javnosti*, 2025. március 10. <https://www.glas-javnosti.rs/vesti/drustvo/milos-pavlovic-caci-sin-je-osudjivanog-narko-dilera-iz-doboja> (Utolsó letöltés: 2025. március 15.)

⁴ Miladinović, Zorica: Svako vidi ideju koju promovise: Napad tabloida i SNS na Danas zbog karikature koja „poziva na Vučićevo ubistvo”. *Danas*, 2025. augusztus 11. <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/svako-vidi-ideju-koju-promovise-napad-tabloida-i-sns-na-danas-zbog-karikature-koja-poziva-na-vucicevo-ubistvo/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 12.)

kifejtette: „Vučić korábban Weberre [Max Weber – a szerz. megj.] és Ćindićre hivatkozott. Vučić tisztán a hatalom technológusa mindenféle ideológia nélkül.” Aki a külföldiek szemében azért lett csetnik, mert így kerülhetett legkönnyebben hatalomra. De „az ideológiája a hatalom. És éppen ezért az SZHP [a hatalmi Szerb Haladó Párt – a szerz. megj.] is egy amorf massa mindenből és mindenből, amit a rezsimpárti, későkommunista, neocsetnik, titkoszolgálati nacionalizmus lazán letakart az örök hatalom érdekében. Először Šešelj,⁵ aztán egy kis Dragoš Kalajić,⁶ majd megint Šešelj, később Weber és Ćindić, holnap talán Paolo Coelho, holnapután Pamela Anderson. Mindegy. Az eszme a hatalom szolgálatában áll, és nem a hatalom az eszme szolgálatában.”⁷

Az elnök stratégiája pedig annyiban összeomlott, hogy nincs többé közte ún. pufferezóna, egy őt védő pajzs, mert mindig arra törekedett, hogy ne azonosítsák magával a pártjával (amelynek elnökként hivatalosan nem lehetne tagja, illetve formálisan nem is az). Most azonban az elégedetlenkedők őt magát azonosítják a rezsimmel, és nem tudja másokra terhelni a felelősséget – az oligarchákra, a rossz szakértőkre. Brandje máris megkopott, ezért is igyekezett már többször új mozgalmat indítani, kevés eredménnyel – de egyelőre ahogyan a pártnak szüksége van rá, úgy neki is a pártra.⁸

A külföld hozzáállása

Vučić szövetségesei – így az orbáni és putyini rezsim, a boszniai szerbek vezetősége Milorad Dodikkal az élen,⁹ aki gyakran együtt lépett fel az elnökkel 2025 nyaráig – hol nyilvánosan kiállnak mellette és a tüntetők ellen, bennük Brüsszel, a Nyugat fizetett ügynökeit látva, hol távol tartják magukat az eseményektől, illetve médiájuk inkább nem tudósít ezekről (nem mintha a nem rezsimpárti magyar médiát a kezdetek után különösebben érdekelte volna, mi történik a szomszédban,

⁵ Vojislav Šešelj radikális politikus, akit Hágában háborús bűnökért ítélték el, a Szerb Radikális Párt elnöke, amelynek tagja volt Vučić is, sőt, alelnöke, és aki Šešelj mentoráltjának, legjobb tanítványának számított. Vučić 2008-ban lépett ki a SZRP-ből, létrehozva az SZHP-t. Akkortól ellenségnek számítottak, ma már újra fegyvertársak.

⁶ Nacionalista szerb filozófus, „összművész”, aki híres volt összeesküvés-elméleteiről.

⁷ Slavković, Stefan: Vučićev režim je udžbenički primer „obojene revolucije”. *Radar*, 2025. augusztus 9. <https://radar.nova.rs/politika/aleksandar-music-sns-obojena-revolucija/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 10.)

⁸ Slavković, Stefan: Vučićev režim je udžbenički primer „obojene revolucije”. Interjú Aleksandar Musić, politički consultant. *Radar*, 2025. augusztus 9. <https://radar.nova.rs/politika/aleksandar-music-sns-obojena-revolucija/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 10.)

⁹ Azóta Dodikot Bosznia-Hercegovinában első fokon még börtönbüntetésre is ítélték, majd megfosztották a Boszniai Szerb Köztársaság elnöki posztjától, de Dodik még így is a boszniai szerbek informális vezetője, illetve, hogy a helyzet még bonyolultabb legyen, formálisan a posztjáról sem mondott le.

ahogyan az már megszokott a közép-kelet-európai médiában). Mindebben némi változást hoztak az augusztusi összecsapások, majd az egyéves évforduló november 1-én. Az EU azonban igen távolságtartó, csak egy-egy képviselő szólalt fel a szerbiai események ellen, de határozott, kollektív döntés nem született. Az EU parlamentjének egyedüli vajdasági magyar tagja, a Fidesz listáján bejutó újvidéki Vicsek Annamária pedig „érthető módon” a szerb rezsim, illetve a VMSZ narratíváját követi igen radikális hangvételben, noha korábban szerbiai oktatásügyi államtitkárként, szakpolitikusként nemigen nyilvánult meg aktuális politikai témákban.

Az EU hallgatása talán meglepő – az egyetemisták nem is lobogtatnak már EU-s zászlót, mint a korábbi tüntetéseken; az európai csatlakozás pedig szinte szóba sem kerül –, de úgy tűnik, például a német érdekek a szerbiai bányászatban felülírják a korrupció, a demokratikus folyamatok megakasztása stb. miatti tiltakozást, mint már arra utaltunk.

Ugyanakkor a tüntetések első hullámában, 2025 tavaszán még szimpátiatüntetések zajlottak Bosznia-Hercegovinában (nem a szerbek lakta részen) és Horvátországban is (ezt a rezsim annak bizonyítékeként láttatta, hogy onnan irányítják az eseményeket), de számos helyen tüntettek Európában akár rendszeresen is, Budapesttől kezdve Bécsig, főleg ott, ahol nagyobb szerb diaszpóra él; illetve megemlékezések zajlottak a tragédia egyéves évfordulóján is. A tengeren túl, az USA-ban vagy Ausztráliában is voltak szimpátiatüntetések, főképpen ott, ahol az egyetemi campusok szerb diákok is tanulnak vagy már tanítanak, kutatnak. Különösen lelkesen üdvözölték a szerbiai egyetemistákat, amikor Horvátországon, illetve Magyarországon át kerékpároztak Brüsszelbe és futottak Strasbourgba, ahol ugyan fogadták őket az EU egyes képviselői, de eredménye mindennek nem lett. Legfeljebb szimbolikus, különösen, ha – a média érdeklődése mellett – helyi politikusok fogadták őket, mint Karácsony Gergely főpolgármester és egyes németországi és ausztriai polgármesterek, tartományi vezetők. Nem kevésbé fontos, hogy Ausztriában és Németországban a helyi szerb diaszpóra szervezte a fogadásukat, ellátásukat, olykor pravoszláv templomokban alhattak.

A támogatók: sportolók, zenészek... a bájkerék és a háborús veteránok

Az első blokádok, majd a tüntetések és séták során a leglátványosabb elem a diákok iránti szolidaritás volt, elsősorban az étkeztetésük és elszállásolásuk révén. Mindenütt étellel fogadták őket az út mentén, vagy helyben főztek rájuk nagy kondérokban, sülték a húsok. Különösen a traktorokkal érkezők tűntek ki, akik saját falvaikban is élen jártak a települések, az utak blokádjában – és velük, hatalmas gépeikkel persze a rendőrség nem tudott mit kezdeni –; mindez a támogatás 2025 őszére azonban lényegében elfogyott. Igaz, nem véletlenül: ahogyan elkezdődtek

a tavaszi, majd az őszi munkák a földeken, már egyre kevésbé mozdultak meg. Bár ez is előrelépés volt, hiszen a mezőgazdasági termelők általában csak akkor zárják le az utakat, ha saját érdekeikről, a támogatásokról van szó.

Már több csoportról szoltunk, amelyek szimpatizáltak-szolidarizáltak az egyetemistákkal, vagy amelyeknek tagjai maguk is tüntettek. Itt most két nagyobb csoportot emelnénk ki: az egyik inkább szimbolikus – a sportolóké és a zenészeké –, a másik viszont fizikailag is fontos: a bajkereké (motorosoké) és a háborús veteránoké.

A sport, akárcsak a szocializmusban, egy kis, elmaradottabb, sikertelen történelmi közelmúlttal bíró országban különösen fontos mind a külföldön való bizonyítás esetében, mind a nemzeti identitás megerősítésénél. Szerbia egyes sportágakban az élen jár (kosárlabda, tenisz, vízilabda, sok fontos labdarúgó akad stb.), az aranyérmesek fogadását a mindenkori hatalom mindig is igyekezett instrumentalizálni. Most azonban ez részben visszaüött, noha az SZHP és Vučić jó évtizede jeles sportolókat vonzott be a pártba (így Belgrád polgármestere vízilabdás olimpikon, világbajnok), és egyes klubokat is kitüntetetten támogatnak, mint a Crvena Zvezdát, a szurkolóikat pedig akár verőlegényekként is igyekeznek „alkalmazni”, hacsak éppen nem a hatalommal szövetséges maffiát erősítik.

Most azonban az egyetemistákat jeles sportolók is támogatták, így a teniszező Novak Đoković a globális médiában, aki magára is vonta a hatalom mérhetetlen dühét, és már egy ideje kivonult szerbiai üzleti vállalkozásaiból, vagy erre kényszerült, így belgrádi teniszeversenyét is áthelyezte Athénba, sőt, egyes hírek szerint oda is költözik. A világon a legismertebb szerbként az egyetemisták melletti kiállása azért is jelképes, mert jelzi, hogy a korábbi vučićisták is már támogatják a blokádolókat, mert a koszovói gyökerekkel rendelkező Đoković mindig jeles patriotának számított, és fellépése is ama sorba illeszkedik, ahogy az „új” (vagy régi-új) hazafiak most éppen a patrióta diskurzust uralják már a hatalom helyett.

Az egyetemisták iránti támogatásukat fejezték ki egyes szurkolói csoportok a stadionokban, a sportcsarnokokban (bár egyesek Koszovó ügyét is előhozták, Radovan Karadžić és Ratko Mladić elárulását vetették az elnök szemére, ami miatt az egyetemisták elhatárolódtak tőlük). Gyakran nyomdafestéket nem tűrő módon szidják Vučićot – bár ilyesmi előfordult korábban is –, ez elsősorban a belgrádi Partizan szurkolóiira jellemző, míg a másik legnagyobb, a Crvena Zvezda rajongói megosztottabbak, mert az elnök e csapat drukkere és (állami pénzekből) támogatója.

A zenei szféra is részben megosztott, mert a rezsimnek számos „házi” művésze van, ők jellemzően az ún. turbó folk (műnépzene) szférájából érkeznek, míg a fiatalok körében népszerű együttesek koncertjein gyakran felzúdult a „Pumpálj!” Újabban pedig az egyik rezsimpárti énekesnője, Jelena Karleuša koncertjeit pedig tüntetők lehetetlenítették el. Mindeközben zajlik a horvát–szerb adok-kapok, aminek szintén „hagyománya” van, így az egyetemistákat támogató horvát Severinát

kitiltották Szerbiából (azóta is „pumpál” a koncertjein), míg furcsa módon Horvátországban annak a Bajagának a koncertjeit mondták le, aki éppen tüntetéspárti, egyik dala gyakran elhangzik a demonstrációkon is – ahogyan már 1996 óta is –, a *Barátaim* című, amely a megosztottságról, az országból való távozásról, a harcról és a nosztalgjáról szól. Abban persze semmi különös nincs, hogy a popkultúra is részévé válik a történetnek.

Az inkább különösnek tűnt, hogy a magaskultúra képviselői is aktivizálódtak. Korábban inkább az csak írók szólaltak fel hasonló eseményeken, illetve jeles és ismert filmszínészek és rendezők (mint például Dejan Bjelogrić, aki egy független ellenzéki mozgalom egyik vezetője volt). Az azonban újdonság, hogy olyan elit környezetben is tiltakoztak az előadás végén a piros kesztyűs fellépők, mint a belgrádi Nemzeti Színházban a balett-táncosok – a zenészekkel együtt –, de más színházakban is (a vajdasági magyar színházi előadásokon ilyesmi tudtunkkal nem történt). Egyes hírességeken azonban pitiáner bosszút is álltak – a médialincs mellett –, így Emir Kusturica vendégglőjét is bezárták a számlák hiánya miatt, noha az orospárti, olykor ultranacionalistának is mondható szerb rendező mindaddig a rezsim híve volt (vendégglője egy olyan nemzeti parkban van, amit magántulajdonba kapott).¹⁰

A politikában vélhetően először aktivizálódó szerbiai bajkerek aligha hasonlíthatóak a hírhedt amerikai motoros bandákhoz, inkább békés, turistáskodó-sörözgető, döntően középkorúakból és idősebbekből álló, helyi vagy egy-egy régiót (például a Vajdaságot) összefogó csoportokról van szó, amelyek a leggyakrabban – vagy legfeljebb – civil egyesületekbe tömörülnek. A becslések szerint Szerbiában száznál több bejegyzett klubjuk van, az aktív tagok száma pedig elérheti a 20-30 ezret, ami nem elhanyagolható szám, különösen mobilitásukat tekintve, és azt, ahogyan úgymond erőt sugároznak. A médiába látványos felvonulásaikkal és találkozóikkal kerülnek be, de gyakran humanitárius akcióikkal is. A tüntetéseken azonban mint a diákok egyfajta védelmezői vonultak fel (bőrruhás szerkóik valójában erőt sugároznak és tiszteletet követelnek, nem kevésbé a motorok hangja), a március 15-i tüntetésen tízezernél is többen jelentek meg közülük, és az eseményt Európa legnagyobb motorostalálkozójaként mutatták fel.¹¹ Gyakran biztosították az egyetemisták sétáit városról városra. Különösebben nem változtattak jelképeiken, leginkább csak a szerb zászló jelent meg külön.

Náluk még mérvadóbakká váltak a háborús veteránok, akik a nagyobb tüntetések kapcsán tüntek fel először. Ez a csoport sokkal heterogénebb és szervezetlenebb,

¹⁰ n.n.: Đoković i Kusturica na udaru režima: Od nacionalnih heroja do državnih neprijatelja. (Đokovićra és Kusturicára csapott le a rezsim: Nemzeti hősokból államellenségek.) *Danas*, 2025. július 15. <https://n1info.rs/vesti/djokovic-i-kusturica-na-udaru-rezima-od-nacionalnih-heroja-do-drzavnih-neprijatelja/ZOL1/> / AFP, Marina Pupavac/N1 (Utolsó letöltés: 2025. július 20.)

¹¹ Najveći skup bajkera u Evropi. *Vrelegume*, rs, 2025. március 15. <https://vrelegume.rs/najveci-skup-bajkera-u-evropi/> (Utolsó letöltés: 2025. március 16.)

mint a délszláv háborúban érintett országok más veteránjai.¹² Valójában a mindenkor szerb hatalom által csak részben elismert rétegről van szó, amelyet adott esetben kihasználnak a politikusok a patrióta szólamok hangoztatásakor, különösen Koszovó kapcsán. Noha szövetségeik igen szétszórtaan működnek, de most kiderült, az egykori harcostársak kapcsolatba tudnak lépni egymással és szervezetter is fellépni – különösen a híres (vagy hírhedt) 61. niši brigád ejtőernyősei, kommandósai, akik az összes délszláv harcteret megjárták. Rezsimmelenségük saját helyzetük rendezetlenségével is összefügg (kárpótlás hiánya, rendezetlen, alacsony nyugdíjak, prekariátus élet), miközben olykor hősként magasztalják őket. Megjelenésük azért is volt meglepő, mert elvileg (ultra)nacionalistáknak mondhatók, de itt az egyetemisták hazafiságát érezték magukénak; úgymond „ezek a mi gyerekeink”, akiket senki sem bánthat és verhet. Demonstratív módon jelentek meg az egyetemek blokádjánál, a sétákon, a legnagyobb tüntetéseken, mintegy biztosítva is azokat, bár erre augusztusig még nem volt szükség fizikai erővel. Az első kisebb összecsapásra a szlovákok lakta Petrőcön került sor (erről később még majd lesz szó, de fizikai erőt ekkor sem alkalmaztak, bár letartóztatták egyik társukat. Jelenlétük egyfelől látványos, hiszen egyenruhában, jellegzetes sapkájukban, kitűzőikkel vonulnak fel, de fegyvert – természetesen – nem viselnek (legalábbis nem látható). Tisztelet parancsolnak a kivezényelt rendőrök előtt – ráadásul ott a korkülönbség is, hisz ők általában 50-60 évesek, de még mindig relatíve jó kondícióban (ha gyakran láthatólag elhízva is). A másik oldalon a rezsím hiába vonultatta fel a belgrádi Čaciland parkjában az egykori vörössapkásokat, a háborús veteránok magukat egykori honvédeknek tartják, nem speciális feladatokat teljesítő különleges alakulatnak, akik a hazájukat szolgálják, nem pedig a rezsímet. A szerb szimbólumok ugyan megjelennek, hangsúlyozzák Szerbia, a haza iránti odaadásukat, de azzal a hatalom sem tud mit kezdeni, hogy „csak” támogatják az egyetemistákat, nincs külön politikai követelésük, ideológiájuk, csak „a mi gyerekeinket” védik. Szervezettségük ugyanúgy szétterített, mint az egyetemistáké – így le sem lehet csapni egy központra –, és nem tudni, vajon mi történne egy súlyosabb konfliktus esetén, tudnák-e mozgósítani azt a legalább százezer háborús veteránt, akikről minimum szó lehet, és akik „bármikor életüket adnák a hazáért”. Természetesen sokakat másfelől meg az riaszt, hogy a leszerepelt háborús rezsím egykori katonái vonulnak fel, ugyanakkor a veteránok még inkább aggaszthatják a hatalmon lévőket.

Akik szerepet vállaltak akkor is, amikor az egyéves évforduló kapcsán az egyik áldozat édesanyja, Dijana Hrka éhségstrájkba lépett a belgrádi parlament előtt, és akit a hatalom Čacilandben „lakó” fizetett emberei provokáltak minden lehetséges módon (például hangos, az anyát sértő szövegű zene közvetítésével). Dijana Hrka november elején a tüntetések szimbólumává vált, de 16 nap után ő is a strájk

¹² Részletesebben erről itt írtam: Szerbhorváth György: A háborús veteránok a volt Jugoszlávia területén. Miért láthatatlanok az érintett vajdasági magyarok? *Pro Minoritate*, 2024. nyár, 3–28.

beszüntetésére kényszerült, akárcsak egy buszsofőr, illetve szállítmányozó vállalkozó, akinek elkobozták a járműveit, miután ingyen szállította a tüntetőket.¹³

Az egyetemistatüntetések és a magyarok

A Vajdasági Magyar Szövetség a vajdasági magyarok egyetlen pártjaként, amely önállóan vagy esetenként koalícióban megméretteti magát a választásokon, bő egy évtizede köztársasági, tartományi és önkormányzati szinten is koalícióban van a Szerb Haladó Párttal, illetve része a szélesebb hatalmi koalíciónak, amelyeknek helyenként más kisebbségi pártok is tagjai. A történelminek mondott magyar–szerb megbékélés legfőbb jellemzője az Orbán Viktor és Aleksandar Vučić közti szövetség. A magyar kormányzat megközelítőleg százmilliárdnyi forintnyi gazdasági stb. támogatást nyújtott a vajdasági magyaroknak a Prosperitati Alapítványon át, amely a VMSZ szoros ellenőrzése alatt áll (vezetője az a Juhász Bálint volt sokáig, aki 2024-től a vajdasági tartományi parlament elnöke, a VMSZ alelnöke). Az említett szövetség szoros maradt november 1-e, az egyetemista-, majd polgári tüntetéshullám után is, ami politikai értelemben érthető, hiszen a VMSZ pozíciói a hatalomtól való alkutól függenek, illetve Orbán és Vučić stratégiáját követik. Kezdetben érzékelhető volt a zavarodottság, hiszen az egyetemisták iránti szimpátia a magyarok lakta településeken is érzékelhetővé vált. A témában leginkább, sőt, szigorúan csak a párt elnöke, Pásztor Bálint és Juhász Bálint szólalt meg. Talán kezdetben tanácsaltanak voltak, akárcsak a hatalom, abban reménykedtek, hogy a tiltakozáshullám kifulladásra, ráadásul a vajdasági magyarok lakta településeken szinte semmi sem történt, vagy csak nagyon kevesen demonstráltak (kivéve Szabadkát, de ott problematikus meghatározni, hogy maguk a magyarok milyen arányban vettek részt rögtön a tiltakozásokban).

A VMSZ számíthatott az előregedett közösség apatikusságára, stabil szavazóbázisukra, amely éppen a magyarországi támogatások (Prosperitati, óvodai támogatások, egyetemista-ösztöndíjak stb.) és a magyar állampolgárság megadása miatt úgymond hálával tartozik nekik, de építhet a közszolgálatokban (önkormányzatok, iskolák, kulturális intézmények) dolgozókkal kialakított patrónus-kliens viszonyra, azaz a hűségükre. Valamint arra, hogy a magyar nyelvű média java a kezükben van, más vélemények közlésére alig van lehetőségük a másként gondolkodóknak, vagy az nem jut el a szélesebb nyilvánossághoz. És arra is, hogy az értelmiség egy része társutas, az egyetemisták java pedig úgyis Magyarországon tanul, akiket egyébként sem érdekel a téma. Utóbbi azért fontos, mert a szerbiai tüntetések esetében érzékelhető egyfajta elit- avagy középosztálybeli vonatkozás, ti. hogy az egyetemisták

¹³ Az éhségstrájkokról lásd: Jaćimović posle Hrke prekinuo štrajk glada. BBC, 2025. november 7. <https://www.bbc.com/serbian/articles/crmxygdm0x4o/lat> (Utolsó letöltés: 2025. december 3.)

szülei – akik közül természetesen sokan támogatják gyermekeiket – jellemzően (fő)városiak, magasabban képzettek és nagyobb jövedelműek, akiknek – vagyis gyermekeiknek – van mit veszteniük. Ez a – nevezzük rokoninak és érzelminek, de akár gyakorlatinak – kötődés aligha hagyható figyelmen kívül a támogatás dinamikáját tekintve a magyarok esetében sem, csak ott éppen fordítva.

Meg kell jegyezni, a VMSZ azt hangoztatja, hogy a közösség többsége rá szavaz, ami a számokat nézve nem pontos, mert az abszolút többség vagy nem szavaz, egy részük esetleg más pártra adja voksát, de ezt pontosan nem lehet tudni, legfeljebb egyes önkormányzati eredményekből lehet rá áttételesen következtetni. A VMSZ vezetői azonban egyre magabiztosabb lettek, nyilatkozataik híven követették a hatalmi narratívát, olykor agresszívakban, vagy inkább csak azt hangsúlyozták, hogy a helyzetet az intézményekben kell megoldani, nem az utcán, és az egyetemistáknak és a középiskolásoknak vissza kell ülniük a padokba. Olykor azonban a radikálisabb stratégiát is átvették, például azt hangoztatva, hogy a tüntetők az utcán akarják megdönteni a demokratikusan választott kormánykoalíciót, miközben követeléseiket már teljesítették, és az egész mögött az ellenzék áll, az egyetemistáknak pedig csak jelentéktelen hányada támogatja a tiltakozókat. Itt nincs módunk részletesen összevetni azt, miben és hogyan követte a VMSZ retorikája a szerbiai hatalmon lévőkét, de általánosságban igen – legfeljebb a verbális agresszió alacsonyabb szintű –, s inkábbbezt megkésve tették.¹⁴

Pásztor egyébként átvette az orbáni médiastratégiát is, amennyiben heti rendszerességgel ad(ott) rádióinterjút a szabadkai Pannon RTV-nek. Hogy a VMSZ nem fog külön úton járni, azt jól jelezte, amikor a vajdasági parlament elnökeként Juhász Bálint a decemberi ülésről, miközben kinn a polgárok tüntettek, kitiltotta az újságírókat, arra (is) számítva, hogy benn az ellenzéki képviselők tiltakozni fognak.¹⁵

A többi, gyakorlatilag alig működő párt közül csak a Vajdasági Magyarok Demokratikus Közössége fejezte ki szolidaritását „az egyetemistákkal és mindazokkal, akik a jelenlegi, tarthatatlan közállapotok ellen tüntetnek”, s például arra hívta fel a közösség tagjait, hogy csatlakozzanak „a 2025. január 24-én beharangozott általános sztrájkhullámhoz és az utcai megmozdulásokhoz”.¹⁶ A VMDK folyamatosan ad ki közleményeket, felhívásokat, videójelentéseket, kiélezett helyzeteket, s elítéli a VMSZ-nek mint a haladók koalíciós partnerének demagóg tevékenységét.

¹⁴ Lásd pl: A VMSZ honlapja, 2025. január 29. <https://www.vmsz.org.rs/hirek/tortenesek/megkongatta-veszharangot-vajdasagi-magyarok-vezetoje-nem-akarmire-figyelmeztetett> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 2.)

¹⁵ n.n.: „Problematis Juhász Bálint sajtóhoz való személyes viszonyulása”. *Szabad Magyar Szó*, 2024. december 19. https://szmsz.press/2024/12/19/problematis-juhasz-balint-sajtohoz-valo-szemelyes-viszonyulasa/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. december 21.)

¹⁶ n.n.: Álljunk ki együtt a jogainkért! *Szabad Magyar Szó*, 2025. január 23. https://szmsz.press/2025/01/23/alljunk-ki-egyutt-a-jogainkert/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. január 23.)

Egy etnikai kisebbség vagy egy másképpen lehatárolható kisebbségi csoport, mint például a vajdasági magyar értelmiség tagjain bármit követelni vagy számon kérni eleve értelmetlen e sorok írója szerint (és akkor egy esetleges politikai vagy kulturális megosztottságról nem is szóltunk). Ráadásul akkor, amikor a nyilvános fórumokban való megszólalási lehetőségük is is korlátozott, általában pedig az mondható el, hogy a vajdasági magyar civil társadalom a támogatások miatt a szerbiai Magyar Nemzeti Tanács, s így a VMSZ védőernyője alatt áll, vagy éppen annak kiszolgáltatója. Arról, hogy a vajdasági magyarok jó része csak a magyarországi, illetve az orbáni narratívát felmondó vajdasági magyar médiából tájékozódik (utóbbiból alighanem kevésbé), most nem is beszélünk tovább, hiszen ezek mind Vučić-, Orbán- és Pásztor-pártiak.

Ki kell emelni azonban a *Szabad Magyar Szó* tudatformáló szerepét. A vajdasági magyarok körében az SZMSZ a legolvasottabb magyar nyelvű vajdasági internetes hírportál, független közéleti fórum (a statisztikai mutatók szerint a SZMSZ a 245. helyen van, a Magyar Szó a 308-on)¹⁷, amely kritikus hangon írt cikkekkkel követi a sűrű eseményeket. A Facebookon megjelenő cikkeikhez fűzött olvasói hozzászólásokból kitűnik, hogy a vajdasági magyarok véleménye és passzivitása ugyancsak megváltozott az elmúlt egy évben, míg a VMSZ-pártiak inkább hallgatásba burkolódnak. Összegzésként mégis elmondható, hogy a vajdasági magyarok közül tehát még az ellenzékkel szimpatizálók is inkább kivárára játszanak.¹⁸

Az pedig eldönthetetlen, a többségi ellenálláshoz vagy szolidaritáshoz képest egy kisebbség esetében hogyan becsülhető fel annak mértéke, így inkább leíró módon igyekszem bemutatni a történeteket. Ugyanakkor az ellenállás, a támogatás vagy szolidaritás a vajdasági magyarság kapcsán aligha helyezhető egy olyan kisebbségi narratív keretbe, miszerint „egy kisebbség inkább meghúzza magát”, „egy kisebbség ne avatkozzon be direkt a többség kérdéseibe”, „ez nem a mi ügyünk”, mivel éppen a vajdasági magyar kisebbség volt az, amely úttörője volt a szerbiai háborúellenes mozgalmaknak 1991-től. A 2000-es évben pedig a VMSZ, illetve maga a közösség is igen aktív volt a rezsimmelles tüntetések során. Akármilyen súlytalanak tűnik egy-egy szervezet támogatása, szimbolikus jelentősége mégis lehet. Bár még egy megjegyzés: minél nagyobb egy közeg, közösség, annál könnyebben törhet meg a hallgatás spirálja, amikor már az egyén vagy egy kisebb csoport is úgy érezheti, megvan a kritikus tömeg, és noha eleve az egyetemistákat támogatta

¹⁷ <https://www.similarweb.com/>

¹⁸ Lásd pl. Sárcević Hajdú Bea Pressburger Csaba Észverés c. podcastjában, 2025. augusztus 17. https://www.patreon.com/posts/premier-magyar-136680719/instant-access?token=eyJhbGciOiJIUzI1NiIsInR5cCI6IkpXVCJ9.eyJyZWVpc19rZXkiOiJpYTl6MTMzMmElZjctN2Q2MS00MzAxLTljY2U0OWNkMDdkOGVjYjZmIiwicG9zdF9pZCI6MTM2NjgwNzE5LCJwYXJyY25faWQiOiJyMDUwMzg0OH0.d34bMyHJJE1MZ4gnZsOzqv4NQOwo-xAOgPdF-shi8PSo&utm_source=post_link&utm_medium=email&utm_campaign=patron_engagement&utm_id=daf9e6bb-9261-4a67-a0c9-3648d83f6ef5 (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 19.)

volna, úgy vélve, hogy a többséghez csatlakozik, nem egy vesztesre álló vagy ítéletmondó mozgalomhoz, már könnyebben is csatlakozik az ellenálláshoz. Egy kisebb közegben vagy településen ugyanakkor más szociálpszichológiai tényezők is erőteljesebben működhetnek, kezdve a rokoni-baráti szálak hatásától a megszokottságon át a pletykákig, a megszólásig, a civil aktivitás hagyományától (annak hiányától) és még sorolhatnánk. A kiszolgáltatottságról, sőt a megfélemlítettségéről nem is szólva, amelynek viszont van „hagyománya” már a vajdasági magyar közegben is, ti. a patrónus-kliens viszony kiépítettségéről a VMSZ által, ahol a munkahely sorsa is a párttól, a helyi vezetőktől függ. Tehát egy kisebb közegben sokkal nagyobb ára lehet annak, ha valaki támogatja ez esetben az egyetemistákat, esetleg maga is megemlékezik, tüntet, hiszen nem lehet a tömegben elveszni, „eltűnni” a sokaságban, mint a városokban. Ebben az értelemben egy többségi belgrádi vagy újvidéki értelmiségi könnyebben elkerülheti a figyelmet, mint egy kisebbségi értelmiségi, aki olyan közegben él, amelyben mindenki tud mindenkiről.

A civil értelmiségi szervezetek közül először és egyedülként a Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium szolidarizált az egyetemistákkal közlemény formájában 2024. december 19-én¹⁹, más tudományos jellegű szervezetek, mint a Vajdasági Magyar Akadémiai Tanács már nem, ami érthető is lehet, tekintve egyes vezetőinek „pártállását”. Ugyanakkor december 22-én – ahogyan az újságcikk címe írja –: „Több mint kétszáz vajdasági magyar értelmiségi írta alá az egyetemisták támogatásáról szóló felhívást.”²⁰ Ez magas számnak is mondható, még ha nem odahaza élők is aláírták.

Bozóki Antal újvidéki ügyvéd, jogvédő, aki évek óta dokumentálja a vajdasági magyar közösség történeteit, különösen a politikai eseményeket, jogsértéseket, így az egyetemistatüntetések is, rendszeresen blogolt arról is, kik hogyan (nem) szóltak meg.²¹ Így például Josip Lepeš, a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar (MTTK) korábbi dékánjának nyilatkozatát is idézte, aki amiatt tiltakozott, hogy az MTTK „vezetősége, tanárai, hallgatói továbbra is mély passzivitásba, hallgatásba burkolózva úgy tesznek, mintha a tömeges tiltakozások követeléseit őket nem érintenék meg”.²² Az újvidéki Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék – amely az újvidéki BTK része, tehát „csak” jogi önállóság nélküli tanszék – vezetője

¹⁹ A Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium támogatja az egyetemistákat. *Szabad Magyar Szó*, 2024. december 19. <https://szmsz.press/2024/12/19/a-vajdasagi-magyar-felsooktatasi-kollegium-tamogatja-az-egyetemistakat/> (Utolsó letöltés: 2025. december 21.)

²⁰ *Szabad Magyar Szó*, 2024. december 22. https://szmsz.press/2024/12/22/tobb-mint-ketszaz-vajdasagi-magyar-ertelmisegi-irta-ala-az-egyetemistak-tamogatasarol-szolo-felhivast/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. december 23.)

²¹ Bozóki Antal (hon)lapja

²² https://bozokiantal.blogspot.com/2025/01/a-2024-es-ev-vajdasagi-magyar_8.html?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.) Az oldalon hónapokra bontva jól követhetők az események.

tévényilatkozatban állt az egyetemistatüntetések mellé, elítélve a szakmaiatlanságot és a korrupt működést.

Az Újvidéki Egyetem egyetlen magyar kara, amely jogalanyisággal rendelkezik – azaz a szabadkai Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar –, távolságtartó volt: „Prof. dr. Pintér Krekity Valéria, az MTTK dékánja közleményt adott ki, miszerint a »[k]ar Dékáni Kollégiuma semmilyen módon nem befolyásolja az intézmény hallgatóinak és oktatóinak véleménynyilvánítását. Tiszteletben tartja a szólásszabadságot, azon belül a szabad véleménynyilvánítást, mint az egyik alapvető emberi jogot, hangsúlyozva a szabad, kritikai gondolkodás fontosságát egy demokratikus társadalomban, különösen az akadémiai közösségekben. A Dékáni Kollégium ilyen értelemben támogatja a hallgatókat, és várja azok döntését, amelyre az értesítéseink szerint 2024. december 16-án 18 órakor kerül sor a hallgatók plénumának összehívásával.«”²³ Az MTTK Hallgatói Önkormányzatának Facebook-oldalán pedig némileg sejtelmesen egy aláírt, lepecsételt dokumentumot közöltek, ami fölé azonban a hallgatói oldal szerzője/adminisztrátora fontosnak tartotta odaírni, hogy a tanítóképző hallgatói blokádot azonban nem akarnak: „Ugyanakkor a tüntetés bármely formáját nem kívánják folytatni!” Bozóki kommentárja szerint: „Ebből a posztból kiderül, hogy korrupció ide vagy oda, a vajdasági magyarság egyetlen önálló karán a magyar egyetemisták (önző és meghunyászkodó) véleménye az, hogy a harcokat vívják csak meg mások, ők inkább kimaradnak.” A többi szabadkai kar – melyeken szórványosan magyarul is lehet tanulni, mint az építészetin – már aktívabb és támogatóbb volt, de azt lehetetlen megítélni, a magyar diákok ehhez mennyiben társultak (így az MTTK vált az újvidéki egyetem egyedüli karává, amely nem csatlakozott a blokádhhoz, később dr. Pintér Krekity Valéria dékánasszony át is vehette Aleksandar Vučić államfőtől a megérdemelt kitüntetést²⁴).

Jellemző, hogy hírré vált, amikor a magyar tanítóképző egyik diákja, Tóth Zsuzsanna egyedüliként járt el tüntetni, s csatlakozott egykori zeneiskolája tanáraihoz és diákjaihoz, és az egyik szabadkai tüntetésen elénekelték a Gaudeamus igiturt. Arról is beszélt, hogy abban bízott, motiválni tudja társait. „Kérdésünkre, miszerint ő tapasztalt-e nyomásgyakorlást bárki részéről, amiért megjelenik a tüntetéseken, azt mondja, személyes tapasztalata nincs, de hallotta, hogy mások szájából elhangzott már olyasmi, hogy ha részt vesznek a tüntetéseken, akkor annak következményei lesznek. Személyesen nem tapasztaltam semmit. De tény, hogy nagyon sokan azért nem mernek kijönni, mert félnek attól, hogy következménye lesz neki, akár ösztöndíjmegvonás formájában, akár a vizsgákkal kapcsolatosan. Nálunk a karon nincs egy olyan közösségi, baráti hangulat, amin keresztül el lehetne érni, hogy ide együtt kijöjjünk. El kell, hogy mondjam, hogy nem én vagyok az egyetlen az egyetemen,

²³ Uo.

²⁴ <https://magister.uns.ac.rs/Allami-kituntetes-dr-pinter-krekit-valeria-dekan-asszonynak/tartalom/3614/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

akinek felnyíltak a szemei és látják, hogy mi történik az országunkban, de nem tartunk ott, hogy ebből közösségi erőt tudnánk formálni.”²⁵ Még beszédesebb, hogy hírré – legalábbis egy posztbejegyzéssé – vált az, hogy „[M]ár nincs egyedül a lány, aki menti a Magyar Tannyelvű Tanítóképző Kar becsületét.”²⁶ A történet akár a vajdasági magyarság hozzáállásának állatorvosi lova is lehetne: többen szimpatizálnak az egyetemistákkal, tüntetnének is, de félnek a retorzióktól, egy kis közösség még kisebb csoportjában a többség hallgató, távolságtartó, és felülről is érzik a nyomást, illetve a támogatás hiányát, a semmitmondó, a demokrácia melletti kiállással általában pedig nem lehet mit kezdeni, képtelenség áttörni a hallgatás körét, és létrehozni, majd érzékeltetni és érezni, hogy létrejött a kritikus tömeg.

Az általános és középiskolák hozzáállását magyar szempontból azért nehéz meghatározni, mert ezek gyakran vegyesek etnikailag. Az elitnek mondott, tisztán magyar szabadkai és zentai magyar gimnázium nem vett részt semmiben, noha Szabadkán és Zentán is zajlottak megemlékezések, az előbbi városban tömeges tüntetések is. Így a szabadkai háromnyelvű (szerb, magyar, horvát) Svetozar Marković gimnázium diákjai 105 napon át, május 5-ig tartották blokád alatt az iskolájukat, a plénum hozott döntést ennek megszüntetéséről, azzal, hogy az utcán folytatják a tiltakozást.²⁷ A kétnyelvű óbecsei gimnázium diákjai (és tanáraik, szüleik) viszont többször is igen aktívak voltak. (Időszakosan 2025 decemberéig blokád alá vontak a diákok egyes középiskolákat, gimnáziumokat). Vagyis ott, ahol a megemlékezéseknek érzékelhetően nagyobb súlya volt, illetve támogatták az egyetemistákat, vélhetően a kisebbségi diákok, tanárok is merészebben léptek fel a többségi társadalom erejét látva. Itt a középiskolás diákok még plénumon (!) is döntöttek a sztrájk mellett, akárcsak a zeneiskola tanári kara. Más kisebb, magyar többségű települések iskoláiban információim szerint viszont alig páran szavaztak a sztrájkra, miután a hatalom belebegtette a fizetésesökkentést és egyéb retorziókat – ami meg is történt (a csökkentés is és az elbocsátások, felfüggesztések). Ám ez esetben sem biztos, hogy a tanárok többsége nem szimpatizált volna az egyetemistákkal, inkább az elvárt véleményklímához igazodtak és hallgattak. Az sem mellékes, mint említettük, hogy a vajdasági magyar tanárok gyermekeinek többsége külföldön tanul vagy már él is, így a szerbiai egyetemista létről tel nekik nincs személyes élményük, ami még inkább igaz az egész vajdasági közösségre.

²⁵ Tóóó Margaréa: A lány, aki menti az MTK becsületét. *Szabad Magyar Szó*, 2025. febr. 14. <https://szmsz.press/2025/02/14/a-lany-aki-menti-az-mttk-becsuletet/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

²⁶ <https://www.facebook.com/szabadmagyarszo/posts/m%C3%A1r-nincs-egyed%C3%BCl-a-l%C3%A1ny-aki-menti-a-magyar-tannyelv%C5%B1-tan%C3%ADt%C3%B3k%C3%A9p%C5%91-kar-becs%C3%BClet%C3%A9t/1138547514947715/> ((Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

²⁷ Učenički plenum Gimnazije „Svetozar Marković” doneo odluku o prekidu blokade. *Magločistač*, 2025. május 9. <https://www.maglocistac.rs/subotica/ucenicki-plenum-gimnazije-svetozar-markovic-doneo-odluku-o-prekidu-blokade> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

Ki kell emelnünk a színházakat kérdését, a nyilvánosságban betöltött szimbolikus szerepük és jelentőségük miatt. A szerbiai tüntetéseken egyébként is gyakran szerepelnek híresebb (celeb) színészek is, és a szerbiai színészek kiállása az előadások végeztével most is rendre kiemelt hír volt a (közösségi) médiában, gyakran a közösség ovációjával, a „Pumpálj!” szlogen skandalásával. A vajdasági magyar színházak intézményi szinten nem szolidarizáltak, csupán egyéni döntések, kiállások voltak (a zentait kivéve) – ismét csak kérdés, mely szerbiai színházhoz kellene ezt mérni. Így a Szabadkai Népszínház magyar társulatának tagjai a szerb trupp egyik előadása után álltak ki a színpadra indexeiket, azaz lecke-könyveiket lobogtatva, amit a közönség álló tapsal jutalmazott.²⁸ A magyar társulatnak korábban már egyébként meggyűlt a baja a VMSZ akaratával például az igazgató kinevezése és a repertoár kapcsán, de akkor is kiálltak magukért. Abban sincs semmi különleges, hogy e színházak is ambivalensen viszonyultak a sztrájkokhoz, miképpen általában a szerb kulturális intézmények, ti. hogy mi értelme teljesen beszüntetni a munkát, illetve a kérdés az, nem épp a kulturális események megtartása-e a feladatuk, s épp ezáltal támogathatják az egyetemistákat? Így januárban a provokatív, kritikus, társadalmi kérdésekkel merészen foglalkozó szabadkai Kosztolányi Dezső Színház egy pénteki napra hirdetett sztrájkot a Szerbiai Kulturális Dolgozók Független Szakszervezetének Köztársasági Bizottsága döntésének megfelelően, támogatva az egyetemisták kéréseit, „ugyanakkor meggyőződésünk, hogy a már mostoha körülmények között működő kulturális intézmények nem állhatnak le. Éppen ellenkezőleg: művészi tevékenységükkel kell kifejezniük álláspontjukat és hitvallásukat”.²⁹ A sztrájkhoz csatlakozott az Újvidéki Színház is, a társulat egyik tagja, Pongó Gábor pedig több alkalommal is aktív volt, így február elsején egyedüli magyarként tartott beszédet a nagy újvidéki demonstráción.³⁰

A színészek kiállása – akármilyen mértékűnek is ítéljük – azért is kiemelendő, mert ezen intézmények nagyon is függenek az MNT-től, hisz az (társ)alapítójuk. S miközben Szerbiában más típusú kulturális intézmények is az egyetemistákkal szolidarizáltak, sztrájkba léptek, addig ilyesminek jele sem volt a hasonló, nagyobb vajdasági magyar intézményeknél, mint a zentai Vajdasági Magyar Művelődési Intézet, egyes múzeumok, vagy akár a művelődési ernyőszervezetek stb.

²⁸ Tóth Imre: A Szabadkai Népszínház magyar és szerb társulatának tagjai is kiállnak az egyetemisták mellett. *Szabad Magyar Szó*, 2025. január 25. https://szmsz.press/2025/01/25/a-szabadkai-nepszinhaz-magyar-es-szerb-tarsulatanak-tagjai-is-kiallnak-az-egyetemistak-mellett/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

²⁹ A Kosztolányi Dezső Színház is felfüggeszti a munkát. *Szabad Magyar Szó*, 2025. Január 23. https://szmsz.press/2025/01/23/a-szabadkai-kosztolanyi-dezso-szinhaz-is-felfuggeszti-a-munkat-penteken/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

³⁰ Pongó Gábor: Tizenöt halott kellett, hogy kimondjuk, nem akarunk ilyen hatalom alatt élni. *Szabad Magyar Szó*, 2025. február 1. <https://szmsz.press/2025/02/01/pongo-gabor-tizenot-halott-kellett-hogy-kimondjuk-nem-akarunk-ilyen-hatalom-alatt-elni/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

Végül utalni kell az „egyszerű” polgárok támogatására. Míg egyes, akár a legkisebb szerb településeken is sokszor a traktoristák tucatjai blokkolták az utcákat, ez a zömmel magyar lakta településeken elmaradt. Amikor az év első felében gyakorivá váltak a biciklis felvonulások a városok közt (sőt, Strasbourgba stb. is), az útba eső településeken mindenütt teli asztalokkal fogadták őket, a falvak-városok lakói mondhatni vetélkedtek abban, mennyire gazdagon terítenek meg. Ugyanez volt az elszállásolással is, azzal, hogy egyes, a hatalom erőskező vezetői által uralt városokban a hideg ellenére sem engedték be őket a sportszarnokokba vagy más épületekbe, hogy ott alhassanak. Noha nem sok magyar többségű települést érintettek az átvonulások, de akadt – épp az én falumban, Kishegyesen, ahol polgárok tucatjai vendégelték meg szerényebben az egyetemistákat – olyan eset is, hogy a főtéren, az önkormányzathoz tartozó színház mosdóját nem nyitották meg, így egy magánlakáson tudtak wc-re menni. (2025. november 1-én a Szabadkáról Újvidékről induló menet inkább az ellenzéki hangulatú Verbász és Kula felé fordult.) Itt is jelzésértékű a másik oldalon, hogy hírré vált, legalábbis egy Facebook-poszt tudósított arról, hogy: „[A] bajmoki plébánosunk előtt le a kalappal! Egyedül ő látta vendégül a Szabadkára tartó gyalogló egyetemistákat! Nem engedték be sem az iskolai tornaterembe, sem a Dózsa György művelődési egyesületbe (amit külön szégyellek).”

Összességében tehát a vajdasági magyarság kiállása kettős: az egyetemistákat inkább egyének vagy kisebb csoportok támogatják, esetleg részt vesznek a megmozdulások szervezésében, szimbolikus vagy anyagi támogatásban is. Egyes nagyobb településeken ez jobban látható, akár magyar nyelvű feliratok révén, vagy a médiában megszólaló magyarok által. Ugyanakkor érzékelhető az apatikusság, vagy annak tudatosítása, hogy „ez nem a mi ügyünk”, egészen a hatalmi és hatalompárti, a VMSZ általi üzenetekig, amelyeket kétségkívül magukénak vallanak a közösség egyes tagjai (ez látható az egyetemistákról szóló egyes Facebook-kommentárokból, de a megszólalók nyelvi kompetenciája sejteti iskolázottságukat, habitusukat is).

Egy formális kezdeményezést még ki kell emelni, a 2025. július 3-án bejegyzett Vajdasági Magyar Plénomot (VMP) (<https://vmplenum.rs/>), amely a polgárok független, nonprofit és pártokon kívüli civil szervezeteként definiálja magát, és az országban zajló tiltakozási hullámban való tevékeny részvételre nemcsak egyéni, hanem szervezeti formában is lehetőséget ad, ami rendkívül fontos vajdasági magyar viszonylatban. Bloggal rendelkező honlapja és Facebook-oldala napi szinten frissül közleményekkel, cikkekkel. Tagtöborzásuk eleve munkacsoportok létrehozását is előirányozza, ezek tevékenysége még ezután várható. Vezetőik nem a politikumból érkeznek, elnökük Surányi Zoltán nyugdíjas producer, rendező, az alelnökök dr. Csányi Erzsébet egyetemi tanár (aki a Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium elnökeként a Vajdasági Magyar Tudományos Diákköri Konferenciát szervezi) és dr. Cservenák Péter szülész-nőgyógyász (aki a topolyai tüntetéseken

aktív). Közleményeiket olykor átveszi a *Szabad Magyar Szó* is, de a sajátos média-viszonyok között láthatóságuk igen kicsi.

Az augusztus közepi véres összecsapások utáni Pásztor Bálint-beszédről is szólni kell, aki újra a hatalmi narratívát követve ütött meg keményebb hangot. A palicsi, augusztus 20-i beszédéről szóló cikk címe már mintegy összegzi mondanóját: „Pásztor: A mi közösségünk nem vesz részt ebben az ámokfutásban.” Továbbá: „A választásokon esélyük se lenne, hiszen 9 és fél hónap után sincs programjuk, jelöltlistájuk, nincsenek arcaik. Nincs emberi arcuk. Miért követelik akkor a voksolást?”³¹ Pásztor a szokásos hatalmi toposzokat mondotta fel: anarcholiborális önjelölt forradalmárok akadályozzák a normális életet, teremtenek lincshangulatot a más politikai nézeteket vallókkal szemben, miközben csak egy kisebbségről van szó. Néhány huszonéves blokkolja az egyetemeket. Az intézményeket rombolók jellemzői: „Bolszevizmus, anarchia, pusztítás, törvényellenes pléniumok.” De a magyarság ebbe nem vonható be – és Pásztor így az egész közösség nevében beszél, homogén társadalmat tételezve fel, amelyet a VMSZ vezet a normalitás hangjaként.

És hol van a többi szerbiai kisebbség?

A magyarokon kívül a többi vajdasági kisebbség (szlovákok, ruszinok, románok, horvátok-bunyevácok) is az asszimiláció útjára lépett, de a hatalomhoz való politikai viszonyulásuk nem egyforma.

Az augusztus közepi első összetűzések a hatalmi párt verőlegényeivel és a rendőrséggel a szlovák többségű Petrőcön (szlovákul Báčsky Petrovec, szerbül Bački Petrovac) törték ki, amikor is a szlovákok nemzeti ünnepén a helyiek kiállítást szerveztek az egyetemistatüntetésekéről szóló fotókból, melyeket a hatalompárti „civiliek” tépdestek le. Az eset után még a szlovákiai ellenzék is tiltakozott, viszont Robert Fico kormányfő inkább Vučić és a rend mellett állt ki. A faluban egyébként már 2025. május 31-én is volt összetűzés, amikor a Matica slovačka elnökválasztását akarták befolyásolni a Szerb Haladó Párt „civiljei”. Ilyen értelemben volt már hagyománya a helyi szlovákok ellenállásának, a haladók pedig a szlovákok e szervezetét is maguk alá gyűrték volna, de ez nem sikerült.

Augusztus 2-a és 10-e között tartották meg a Szlovák Népi Ünnepeket, a hagyományos kulturális rendezvénysorozatot az önkormányzat, a Matica slovačka és a Szlovák Nemzeti Tanács szervezésében, amely nem politikai rendezvény; koncerteket és sportrendezvényeket tartanak, a folklór és gasztronómia stb. jellemzik. Itt állították ki tehát augusztus 9-én a tüntetésekről szóló fényképeket a fákra stb.

³¹ *Szabad Magyar Szó*, 2025. augusztus 16. <https://szmsz.press/2025/08/16/pasztor-az-ujvideki-tragedia-miatti-tuntetesekrol-a-mi-kozossegunk-nem-vesz-reszt-ebben-az-amokfutásban/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 17.)

ragasztva, ezt kezdték el tépdetni a helyi és jövevény aktivisták (verőlegények). Másnap tömegek indultak el Petrócre, a várost viszont lezárták a különleges rendőri erők, néhányan a dűlőutakon vagy csónakon mégis megérkeztek. Az eszkaláció azonban a következő napokban áttevődött a nagyvárosokba, Újvidékre, Belgrádba, Valjevóba stb., így Petróc valódi gyújtóbomba volt, legalábbis egy ideig. Egyébként ma már részben inkább egy kétnyelvű szlovák közösségről beszélhetünk, amely leginkább a hagyományaiban, szokásaiban él. Belpolitikai értelemben pedig nincs súlya az alig 40 ezres szlovák nemzeti kisebbségnek, amely részben szétosztottan is él, főleg nyugat-bácskai és szerémségi településeken, magában Petrócön pedig az arányuk ma már csak kb. kétharmados.

A dél-szerbiai, többnyire a Preševo-völgyben élő mintegy 61 ezres, szintén apadó albán közösség tartózkodóbb; 2001-ben még fegyveres harcok is folytak ott a helyiek és a hatalom közt, azóta viszont a térség pacifikáltnak mondható. Albán nyelvű felsőoktatási intézmény nincs is (csak 2018-tól a niši egyetem gazdasági karának van kihelyezett tagozata, albánul is), a fiatalok Koszovón, Albániában és Észak-Macedóniában tanulnak tovább egyetemen – így egyetemista blokádok, tüntetések sem alakulhattak ki. A közösség is inkább tartózkodik dó a szerb politikai életben való részvételtől, bár éppen 2025. április 16-tól, tehát az új kormányban a szerbiai kisebbségügyi miniszter egy ottani albán politikus lett, Demo Berisha lett (a szabadkai horvát Tomislav Žigmanovot váltva). Korábban a szerb katonai rendőrség tagja volt, és noha utóbb emberjogi harcosként tartják számon, a Vučić-párti mozgalom tagja. Már korábban két évig e minisztériumban dolgozott, de vélhetően szerbiai albán közösség jelentősebb része nem támogatja. Persze egyes, erre hajlandó kisebbségi politikusok kooptálása a hatalomba nagyon is jellemző általában a szerb kormányzatokra, Milošević-től kezdve Đinđićen (kormányfőhelyettese az akkori VMSZ-elnök Kasza József volt) és Koštunicán át Vučićig.

Nincs ez másképp a szandzsáki bosnyák közösséggel sem, amely ugyan mindig megosztott volt, de több politikusuk egészen eltérő politikai irányzatú kormányzatokat is kiszolgált akár miniszteri rangban. A legtipikusabb talán Rasim Ljajić. Jellemző, hogy más ottani bosnyák nemzetiségű miniszterekhez hasonlóan nem feltétlenül a kisebbségi tárcát kapták meg, hanem például a turizmusét, a regionális fejlesztését stb., és inkább amolyan multikulturális bokréta lettek a nacionalista kormányzat kalapján, bizonyíték a békés együttélésre elsősorban az EU felé. A szandzsáki bosnyákok száma 2022-re 11 év alatt 145 278-ról 153 801-re nőtt, de a sejtések szerint ők Szerbia legnagyobb kisebbsége, és számuk valójában már meghaladja a valóban ott is élő vajdasági magyarokét. (A romák száma mint mindenütt, nehezen határozható meg pusztán a népszámlálási adatok alapján.)

Az első egyetemüket (Univerzitet u Novom Pazaru) 2002-ben, nem sokkal a Milošević-rendszer bukása után alapítványként (bosnyákul: vakuf) hozták létre Muomer Zukorlić, a Szerbiai Iszlám Közösség muftijának vezetésével, aki egyébként haláláig, 2021-ig a szerb országgyűlés tagja, sőt, a szkupstina alelnöke is volt.

Együttműködése a rezsimmel ellentmondásos, konzervatív-vallásos bosnyákként olykor a szerbek ellen is kirohant. A második, már állami egyetem 2006-ban alakult – kezdetben ennek sem volt jó híre, akárcsak a másoknak, mert szinte ingyen, pontosabban éppen pénzért lehetett diplomát venni, mint amelyeknek a háttérében nem feltétlenül volt tudás. Erős belgrádi hatás alatt áll, és úgymond kétnyelvű (szerb és bosnyák), de rövid időn belül mégis relatíve elismertté és népszerűvé vált. Novi Pazart egyébként ma már túlnyomórészt, szinte 90 százalékban bosnyák nemzetiségűek lakják. A 2000-es évektől megjelentek a radikálisabb iszlám csoportok is, mint a vehabiták, erre a helyiek viszont kevésbé fogékonyak. Fontos kiemelni, hogy a térség kimaradt a délszláv háborúkból. Atrocitások azért akadtak, sok bosnyák menekült el vagy emigrált, nem kevesen vettek részt a bosnyákok oldalán a boszniai háborúban is –, de általános meglepetésre mégis nyugodt maradt a térség, amely egyfajta csempészzónaként relatíve jól prosperált még a hiperinflációs '90-es években. Ma már ez kevésbé mondható el, viszont a környék relatíve nyugodt, nagyobb etnikai konfliktusok nélkül. Harcok inkább éppen a bosnyák politikai opciók között zajlanak a helyi hatalomért.³²

Periférikussága és bosnyák jellege miatt ezért is volt meglepő, hogy a Novi Pazar-i egyetemisták – akik közt persze akadnak szerbek is – igen korán csatlakoztak a blokádokhoz a négy nagy egyetemista központ (Belgrád, Újvidék, Niš és Kragujevac) mellé. Mindez akkor vált szembetűnővé, amikor 2025. március 14-én Novi Pazarból gyalogoltak a belgrádi tüntetésre, és már útközben ováció fogadta őket, miközben a bosnyák szimbólumok, zászlók is előkerültek. Mintegy virálissá váltak azok a felvételek, amelyek akár hidzsábot viselő lányokat ábrázoltak szerb zászlóval, vagy a saját bosnyákkal, illetve másvalakivel együtt szerb zászlóval. Ekkor váltak népszerűvé az olyan fotók is, melyeken három egyetemistát látunk: egy bosnyák, egy szerb és egy horvát zászlóval. A kommentátorok – de akár maguk a bosnyák résztvevők is – kiemelték, hogy íme, a bosnyákok is hazafiak, szó sincs szeparatizmusról, itt akarnak tanulni, élni, jogállamot akarnak, normális országot – és íme, végre (etnikailag is) egységes az ország.

A rezsimhű médiában a kommentátorok nem késlekedtek, hogy a bosnyák és a horvát zászlók megjelenését összeesküvés-elméletek hangoztatására használják ki, paradox módon még az albánokat is bevonva, ti. hogy mindnyájan Szerbia ellen dolgoznak, beépített ügynökök, szeparatisták. Vučić napi egyórás beszédeiben sosem mulasztja el, hogy „tudjuk, hogy külföldről irányítják őket”,

³² A helyzet természetesen sokkal bonyolultabb az egyetem autokrata szerb nemzetiségű rektora miatt is, Vučić pedig nem elégedett helyi bosnyák partnereivel. Olykor mindkét fél nemzeti türelmetlenséget szít, például a stadionokban vagy ünnepeken a másikat sértegető dalokkal stb., tehát a multietnikus együttélés nem problematikus, de a helyiek szerint mindezt fenntartól szítják. Lásd Kladničanin, Fahrudin: Stvarne i izmišljene tenzije (Valós és kitalált feszültségek). *Peščanik*, 2025. augusztus 1. <https://pescanik.net/stvarne-i-izmišljene-tenzije/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 2.)

a „külső faktort” emlegeti, de konkrétumot sosem tudott mondani (leszámítva pár véletlenül letartóztatott, majd kiutasított horvátországi diákot, vagy éppen az énekesnő Severina be nem engedését és kitiltását Szerbiából. A rezsim médiája kezdte el leusztasázni a tüntetőket, amit az utcán a hatalompárti ellentüntető is átvettek. Különösen 2025 augusztusában lett a két ország közt még nagyobb a feszültség, amikor a horvátok a Krajina felszabadítását ünnepezték katonai felvonulással is – amire az usztasa jelképeket alkalmazó és jelszavakat hangoztató, Zágrábban megtartott majd fél milliós Thompson-koncert erre csak rátett egy lapáttal –, míg a szerbek a Krajinából előzőtt szerbek sorsát instrumentalizálták. A verbális üzengetés a 90-es éveket idézte.

A bosnyákokat „vehabíták, extremisták, mudzsahedin, huligán, erőszakos, terrorista” jelzőkkel illette a rezsim és médiája, ahogyan – az utóbbi három jelzõt tekintve – általában is minden egyetemistát és tüntetőt. Kapóra jött nekik, amikor az egyik szerbiai, užicei tüntetésen a véres piros kéz helyett egy zöld ököl jelent meg, amit rögtön a Hamasszal kötöttek össze.³³

A hatalomnak az is fájhatott, hogy a Novi Pazar-i állami, és nem a részben valóságos alapítványi egyetemről indult el a tiltakozás (előbbiből verőlegények egyszer ki is dobták a blokádban résztvevőket), de igyekeztek ezt összekötni az elképzelt vajdasági szeparatizmussal is. Utóbbi témát többször is bedobták, de minthogy ilyen tendencia valójában nincs, és különben sem jelentek meg a tüntetéseken a Vajdasággal kapcsolatos szlogenek (sőt, mindent elnyom a „Szerbia, Szerbia” jelszó, a szerb zászlók, jelképek és a himnusz), mindezzel a hatalom saját közegét nemigen tudta mozgósítani. A Vajdaság-témát már február 25-én újramelegítették, amikor az elnök „felhívására” a Száva-szentdemeterre [Sremska Mitrovicára] az ország államiségének napjára „buszoztatott” tömeg „akklamációval” (azaz közfelkiáltással, már amennyire ezt egyáltalán annak lehetett nevezni) elfogadta a „Vajdaság Szerbia – Szerbia Vajdaság [Vojvodina je Srbija – Srbija je Vojvodina] – kiáltványt”.³⁴ Minderre a megkérdézett Pásztor Bálint úgy reagált, hogy a VMSZ-szel erről senki sem egyezettett – bár, jegyezzük meg, nem úgy tűnik föl, hogy velük egyeztetnének Vučićék, így ez esetben is egyszerűen fáziskésésben voltak. Ugyanakkor a deklaráció kikiáltása előtt az elnök arról beszélt, hogy egyeztetni fog a VMSZ-szel a szövegről – hogy ez megtörtént-e, nem tudjuk, de lényegtelen is, mert az egész akciónak semmi fogantatja nem volt sem jogilag, sem másféleképpen, és a médiában is elsöpörte a többi hír.

³³ Kosanović, Stefan: Od „vehabija” do „terorista”: Kako režimski mediji targetiraju građane Novog Pazara. (A „vehabiktól” a „terroristákig”: hogyan helyezi keresztbe a rezsim médiája a Novi Pazar-i polgárokat.) *Raskrikivanje.rs*, 2025. július 30. <https://www.raskrikivanje.rs/page.php?id=Od-vehabija-do-terorista-Kako-rezimski-mediji-targetiraju-gradjane-Novog-Pazara-1498> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 2.)

³⁴ Vojvodina je Srbija [Vajdaság Szerbia]. *Politika*, 2025. február 14. <https://www.politika.rs/sr/clanak/661089/vojvodina-je-srbija> (Utolsó letöltés: 2025. február 10.)

A helyzet tehát minden értelemben képlékeny és bonyolult volt, maradt és vélhetően lesz is. E tanulmány második részének lezárásakor sem jósolható meg, mi lesz a több mint egy éve tartó szerbiai tiltakozáshullám eredménye.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- A Kosztolányi Dezső Színház is felfüggeszti a munkát. *Szabad Magyar Szó*, 2025. Január 23. https://szmsz.press/2025/01/23/a-szabadkai-kosztolanyi-dezso-szinhaz-is-felfuggeszti-a-munkat-penteken/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)
- A Vajdasági Magyar Felsőoktatási Kollégium támogatja az egyetemistákat. *Szabad Magyar Szó*, 2024. december 19. <https://szmsz.press/2024/12/19/a-vajdasagi-magyar-felsőoktatasi-kollegium-tamogatja-az-egyetemistakat/> (Utolsó letöltés: 2025. december 21.)
- Ana Brnabić je počela da širi opasne teorije zavere: n.n.: Pad nadstrešnica je bila diverzija. *Nova.rs*, 2025. augusztus 18. <https://nova.rs/vesti/politika/ana-brnabic-je-pocela-da-siri-opasne-teorije-zavere-pad-nadstresnica-je-bila-diverzija/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 18.)
- Bozóki Antal (hon)lapja
https://bozokiantal.blogspot.com/2025/01/a-2024-es-ev-vajdasagi-magyar_8.html?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)
<https://www.similarweb.com/>
<https://www.vmsz.org.rs/hirek/tortenések/megkongatta-veszharangot-vajdasagi-magyarok-vezetoje-nem-akarmire-figyelmeztetett> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 2.)
- Jaćimović posle Hrke prekinuo štrajk glada. BBC, 2025. november 7. <https://www.bbc.com/serbian/articles/crmxygdm0x4o/lat> (Utolsó letöltés: 2025. december 3.)
- Kladničanin, Fahrudin: Stvarne i izmišljene tenzije (Valós és kitalált feszültségek). *Peščanik*, 2025. augusztus 1. <https://pescanik.net/stvarne-i-izmišljene-tenzije/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 2.)
- Kosanović, Stefan: Od „vehabija” do „terorista”: Kako režimski mediji targetiraju građane Novog Pazara. (A „vehabitáktól” a „terroristákig”: hogyan helyezi keresztbe a rezsim médiája a Novi Pazar-i polgárokat.) *Raskrikivanje.rs*, 2025. július 30. <https://www.raskrikivanje.rs/page.php?id=Od-vehabija-do-terorista-Kako-rezimski-mediji-targetiraju-gradjane-Novog-Pazara-1498> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 2.)
- Miladinović, Zorica: Svako vidi ideju koju promoviše: Napad tabloida i SNS na Danas zbog karikature koja „poziva na Vučićevo ubistvo”. *Danas*, 2025. augusztus 11. <https://www.danas.rs/dijalog/licni-stavovi/>

- svako-vidi-ideju-koju-promovise-napad-tabloida-i-sns-na-danas-zbog-karikature-koja-poziva-na-vucicevo-ubistvo/ (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 12.)
- Miloš Pavlović Ćaci, samozvani predvodnik bez podrške sin je osuđivanog narko dilera iz Doboja. *Glas Javnosti*, 2025. március 10. <https://www.glas-javnosti.rs/vesti/drustvo/milos-pavlovic-caci-sin-je-osudjivanog-narko-dilera-iz-doboj-a> (Utolsó letöltés: 2025. március 15.)
- n.n.: „Problematicus Juhász Bálint sajtóhoz való személyes viszonyulása”. *Szabad Magyar Szó*, 2024. december 19. https://szmsz.press/2024/12/19/problematicus-juhasz-balint-sajtohoz-valo-szemelyes-viszonyulasa/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. december 21.)
- n.n.: Đoković i Kusturica na udaru režima: Od nacionalnih heroja do državnih neprijatelja. (Đokovićra és Kusturicára csapott le a rezsim: Nemzeti hősökől államellenségek.) *Danas*, 2025. július 15. <https://n1info.rs/vesti/djokovic-i-kusturica-na-udaru-rezima-od-nacionalnih-heroja-do-drzavnih-neprijatelja/ZOLI/AFP,MarinaPupavac/N1> (Utolsó letöltés: 2025. július 20.)
- n.n.: Álljunk ki együtt a jogainkért! *Szabad Magyar Szó*, 2025. január 23. https://szmsz.press/2025/01/23/alljunk-ki-egyutt-a-jogainkert/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. január 23.)
- Najveći skup bajkera u Evropi. *Vrelegume*, rs, 2025. március 15. <https://vrelegume.rs/najveci-skup-bajkera-u-evropi/> (Utolsó letöltés: 2025. március 16.)
- Pásztor: A mi közösségünk nem vesz részt ebben az ámokfutásban. *Szabad Magyar Szó*, 2025. augusztus 16. <https://szmsz.press/2025/08/16/pasztor-az-ujvideki-tragedia-miatti-tuntetesekekrol-a-mi-kozossegunk-nem-vesz-reszt-ebben-az-amokfutásban/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 17.)
- Pongó Gábor: Tizenöt halott kellett, hogy kimondjuk, nem akarunk ilyen hatalom alatt élni. *Szabad Magyar Szó*, 2025. február 1. <https://szmsz.press/2025/02/01/pongo-gabor-tizenot-halott-kellett-hogy-kimondjuk-nem-akarunk-ilyen-hatalom-alatt-elni/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)
- Slavković, Stefan: Vučićev režim je udžbenički primer „obojene revolucije”. Interjú Aleksandar Musić, politički consultant. *Radars*, 2025. augusztus 9. <https://radar.nova.rs/politika/aleksandar-music-sns-obojena-revolucija/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 10.)
- Tómó Margaréta: A lány, aki menti az MTTK becsületét. *Szabad Magyar Szó*, 2025. febr. 14. <https://szmsz.press/2025/02/14/a-lany-aki-menti-az-mttk-becsuletet/> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)
- Tóth Imre: A Szabadkai Népszínház magyar és szerb társulatának tagjai is kiállnak az egyetemisták mellett. *Szabad Magyar Szó*, 2025. január 25. https://szmsz.press/2025/01/25/a-szabadkai-nepszinhaz-magyar-es-szerb-tarsulatanak-tagjai-is-kiallnak-az-egyetemistak-mellett/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

Több mint kétszáz vajdasági magyar értelmiségi... *Szabad Magyar Szó*, 2024. december 22. https://szmsz.press/2024/12/22/tobb-mint-ketszaz-vajdasagi-magyar-ertelmisegi-irta-ala-az-egyetemistak-tamogatasarol-szolo-felhivast/?utm_source=chatgpt.com (Utolsó letöltés: 2025. december 23.)

U Novom Sadu uhapšeno šest lica zbog sumnje da su planirali državni udar. *RTV.rs*, 2025. március 14. https://www.rtv.rs/sr_lat/vojvodina/novi-sad/u-novom-sadu-uhapsheno-sest-lica-zbog-sumnje-da-su-planirali-drzavni-udar_1613506.html (Utolsó letöltés: 2025. március 15.)

Učenički plenum Gimnazije „Svetozar Marković” doneo odluku o prekidu blokade. *Magločistač*, 2025. május 9. <https://www.maglocistac.rs/subotica/ucenicki-plenum-gimnazije-svetozar-markovic-doneo-odluku-o-prekidu-blokade> (Utolsó letöltés: 2025. augusztus 11.)

Vojvodina je Srbija [Vajdaság Szerbia]. *Politika*, 2025. február 14. <https://www.politika.rs/sr/clanak/661089/vojvodina-je-srbija> (Utolsó letöltés: 2025. február 10.)